

על דו-שיח בין הציבור האמוני לבין החילונים (א)

הנחות יסוד אחדות לקראת ניסיון של קירוב לבבות

דב לנדאו

הערת הקדמה

ל קורא נבון ורגיש, המבין בכתובים, יחוש במהלך קריאת הדברים הבאים שינוי רצוף בטון הדברים ובגישתם. לכתחילה ניסיתי בכל מאוּד לכתוב מאמר פייסני המבוסס על קבלת הזולת בלב שלם, גם אם השקפותיו ומעשיו אינם לרוחי. אבל ככל שהעמקתי בדברים גיליתי שנטלתי על עצמי משימה קשה מדי. הסיטואציה שבה מצויה החברה הישראלית, והעובדות המשפיעות עליה, טפחו פעם אחר פעם על פני, וכפו את עצמן על השורות והדפים. דומה שלא אני שלטתי בעובדות, העובדות הן ששלטו בי.

מעט מעט התברר, שאין לו לאדם הדתי אפשרות אובייקטיבית לקבל בלב שלם את העולם החילוני שמנסים לכפות עליו. התברר לי, שאין אדם דתי מסוגל, מבחינת ההיגיון הפנימי של הדברים, להצדיק את החילוניות כיישות רוחנית לגיטימית. מי שמודה כי החילוניות שווה בערכה לעולמה הרוחני של דת ישראל, שוב אין לו סיבה להיות דתי. אין אדם בעל היגיון יכול לטעון לשוויון בין האמונה לכפירה, אלא אם כן הוא מתכחש לחלוטין לעצמו ולכל עקרונותיו הדתיים, והופך להיות חילוני מתוך הכרה ומתוך אידיאולוגיה. מובן, כי אם זה מחיר הפיוס, הרי שזה מחיר ציני, אבסורדי, בלתי הוגן ובלתי מוסרי בעליל.

פרופ' דב לנדאו מלמד ספרות עברית וספרות משווה באוניברסיטת בר-אילן. מספריו: "היסודות הרטמיים של השירה" (הוצ' שוקן, 1970); "ממטפורה ועד סמלי" (הוצ' אוניברסיטת בר-אילן, 1979); "שירת הנבחה במעמקי הזמן" (מחקר בשירת אצ"ג, הוצ' משרד החינוך והתרבות, 1983); "מסגנון למשמעות בסיפורי שיי עגנון" (הוצ' עקד, 1988). ד"ר פרסם גם בגיליונות קודמים של נתיב.

עוד התברר לי, שלא הכפייה הדתית היא בעייתה של המדינה, אלא דווקא הכפייה החילונית על הדתיים ועל הדת, שאותה הם מבקשים להתאים לתפיסותיהם המודרניות-העכשוויות-הארעיות, המשתנות חדשות לבקרים. אין פלא אפוא כי בסיום דברי, לאחר בדיקת האפשרויות העומדות לפנינו, אינני בא לבקש שנתחיל לחיות יחד מתוך איזו אחווה הרמונית, אלא תובע לקבוע מוסכמות מינימליות ביחסי חילונים-דתיים באמנה חברתית-דתית-חילונית. אחווה הרמונית כזאת לא הייתה קיימת מעולם, וכנראה גם לא תתקיים בעתיד. לכן זקוקים אנו לאמנה שתסדיר את היחסים בין חלקי העם הדתיים והחילוניים, שתשמר אם לא פתרון לפחות הסדר, שיאפשר לאנשים שונים זה מזה תכלית השוני לחיות יחד תוך תודעת אחריות מבוקרת, שאינה מאיימת בלי הרף בהתפרצויות הרסניות.

לצורך דיונו המצומצם נאמר, שדתי הוא מי שרואה את עצמו מחויב עקרונית ל"שולחן הערוך" ומקיים את המצוות הנראות לנו עיקריות, כגון האמור בעשרת הדיברות, חגים, כשרות, תפילין ודיני אישות, ומחיל על כל אלה את התורה שבעל-פה. לפי זה יהיה חילוני כל מי שמתכחש לכל אלה מטעמי נוחות, מטעמי אתאיזם, או מפני שאינו רואה בהם כל טעם או כל תכלית. אנו יוצאים מתוך הנחה שהכול, גם האתאיסטים, מקבלים עדיין על עצמם את ברית המילה, ולו רק מסיבות לאומיות לשם שמירת האחדות של העם היהודי. על אף ההסתייגות מן המושגים דתי-חילוני נעשה בהם כאן שימוש, למען מיקוד יעיל של הדיון.

אחד המכשולים העומדים בפני הדיונים הוא עירוב דברים רבים ושונים זה מזה, שבחלקם כלל אינם צריכים להידון בהקשר הנתון לפנינו. לכן חייבים להפריד מראש בין